

FEBRUARISTAKING 1941

25 en 26 februari

Februaristaking 1941

Nederland is in februari 1941 negen maanden bezet door de Duitsers. Vanaf de eerste dag van de bezetting is er verzet tegen de Duitsers. Dat verzet gebeurt aan het begin van de oorlog door kleine groepjes. Op 14 juni 1940 verschijnt het eerste, regelmatig verschijnend, illegale blad: het Bulletin.

In februari 1941 worden joden geprovoceerd door Amsterdamse Nationaal Socialisten. Er wordt gevochten, er zijn incidenten en rellen en een man van de WA (Weerstands Afdeling) wordt dodelijk gewond.

De Duitsers nemen represailles: midden in de Amsterdamse jodenbuurt, op het Jonas Daniël Meijerplein, worden op 22 en 23 februari joden met grof geweld bijeengedreven. 25 jonge joden worden opgepakt en vervolgens naar een kamp gebracht.

De Amsterdamse bevolking is razend. Het is al onrustig in Amsterdam, vanwege het feit dat arbeiders in Duitsland tewerkgesteld worden en de arbeidsomstandigheden in Nederland zijn verslechterd. Ook is de Communistische Partij Nederland (CPN) verboden, omdat ze tegen de Nazi's ageert.. De CPN heeft in Amsterdam een grote aanhang onder de arbeiders.

De razzia op de joden is de druppel die de emmer doet overlopen. Er breken spontane stakingen uit. Die stakingen worden gevolgd door een oproep tot een meer gerichte actie. Dat wordt de februaristaking van 25 en 26 februari. 300.000 Amsterdammers leggen het werk neer. Ook in Hilversum en Zaandam wordt gestaakt. Het is de eerste massale verzetsactie tegen de maatregelen van de Duitsers.

Doelgroep

Leerlingen van de basisvorming (13-15 jaar)

Vakken en kerndoelen

Geschiedenis en staatsinrichting

- A4 De leerlingen kunnen zich een weloverwogen beeld vormen van historische gegevens
- A5 De leerlingen kunnen ten aanzien van een gegeven of door henzelf gestelde vraag een eigen standpunt weergeven en beargumenteren
- H21 De leerlingen kunnen enkele gevolgen van de Duitse bezetting tijdens de Tweede Wereldoorlog beschrijven

Doelstellingen

- De leerlingen kunnen zich de omstandigheden voorstellen waarin de Februaristaking, de eerste, massale verzetsactie tegen de Duitse bezetters, in 1941 georganiseerd en uitgevoerd werd.
- De leerlingen nemen kennis van de reactie van de bezetter op de Februaristaking en de gevolgen die deze staking voor de joodse- en niet joodse bevolking had.

Bronvermelding

Nederland en de Tweede Wereldoorlog: de Februaristaking, Waanders Uitgevers Zwolle

De Oorlogskranten: de Februaristaking, Florence Uitgeverij Amsterdam

[Http://www.documentatiegroep40-45.nl/terugblik/artikel/verzet.html](http://www.documentatiegroep40-45.nl/terugblik/artikel/verzet.html)

Dank

De foto's in deze lesbrief zijn ter beschikking gesteld door het Nederlands Instituut voor Oorlogs Documentatie (NIOD)

W

werkbladen

Een demonstratie van de WA in Amsterdam

Ze lokken vechtpartijen en opstootjes uit. Dat gebeurt vooral in de grote steden en met name in Amsterdam. De Nederlandse bevolking wil niet veel met ze te maken hebben. De WA-mannen krijgen wel steun van Duitse soldaten.

Op 11 februari 1941 zijn er gewelddadige confrontaties tussen joden en de WA. Daarbij wordt een WA-man gedood. Dit is de aanleiding voor de eerste razzia: in de Amsterdamse jodenbuurt, op het Jonas Daniël Meijerplein, worden op 22 en 23 februari 425 jonge joden door de Duitsers met grof geweld bijeengedreven en vervolgens weggevoerd. Later blijkt dat ze naar een kamp gebracht zijn.

Een van de vele razzia's in Amsterdam

Deze gebeurtenis is voor de Communistische Partij Nederland, die inmiddels door de Duitsers illegaal verklaard is, de druppel die de emmer doet overlopen. Er is al langer onrust vanwege te lage lonen en de tewerkstelling naar Duitsland. De CPN is de initiatiefnemer van de februaristaking. Deze partij is als enige politieke partij in het verzet gegaan om op die manier tegen de Duitsers op te treden. Ze is zeer goed georganiseerd. In allerijl worden stakingsoproepen gedrukt en in Amsterdam verspreid. En ook al staat er op deze oproepen geen datum vermeldt, de boodschap is duidelijk: op 25 februari zal Amsterdam plat gaan!

De CPN is de initiatiefnemer van de februaristaking. Deze partij is als enige politieke partij in het verzet gegaan om op die manier tegen de Duitsers op te treden. Ze is zeer goed georganiseerd. In allerijl worden stakingsoproepen gedrukt en in Amsterdam verspreid. En ook al staat er op deze oproepen geen datum vermeldt, de boodschap is duidelijk: op 25 februari zal Amsterdam plat gaan!

1. De Duitsers vroegen om een Ariërverklaring. Deze werd door de meeste mensen zonder protesten ondertekend. Zou dat nu anders gaan? Waarom wel, of waarom niet? Verklaar je antwoord.
2. Kun je voorbeelden geven van manieren waarop er nog meer tegen de Duitse aanwezigheid in Nederland geprotesteerd werd?
3. Wij kennen in onze tijd stakingen van verschillende beroepsgroepen zoals leerkrachten, boeren, spoorwegpersoneel. Een nationale staking is een zwaar middel om een protest te laten horen. Voor welk doel zou zo'n nationale staking nu gerechtvaardigd zijn?
4. Maak met je groep een affiche voor de herdenking van de zestigste herdenking van de februaristaking.

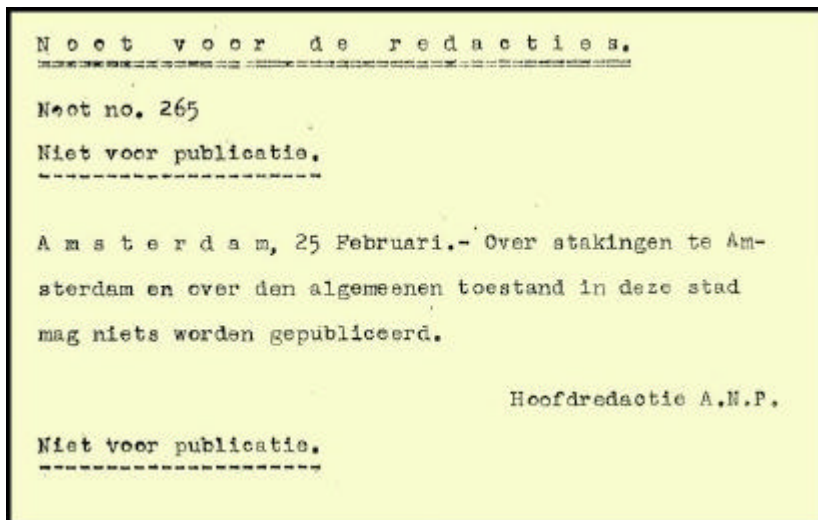
De staking

Op 25 februari is er in alle vroegte weinig van een staking te merken. Pas wanneer het Amsterdamse openbaar vervoer het werk neerlegt en er in de hoofdstad bijna geen trams rijden, wordt het menens. Arbeiders worden bij de fabriekspoort opgeroepen om zich bij de staking aan te sluiten. Ook worden arbeiders die al aan het werk zijn door mensen van de CPN bezocht en gevraagd om met de staking mee te doen. Overal lopen bedrijven leeg. Na een tijd gaan ook de winkels dicht. Behalve leden van de Nationaal Socialistische beweging en ambtenaren van de gemeente Amsterdam doet bijna iedereen mee aan de staking.

Het gevoel van saamhorigheid is sterk en door het enthousiasme van de stakers slaat de staking over naar Zaandam en Hilversum. Opvallend is dat de Amsterdamse politie de stakers geen strobreed in de weg legt. Tot in de middag althans.

Voor de Duitsers komt deze staking totaal onverwachts. Ze hebben dit massale protest niet zien aankomen. Er zijn op 25 februari niet veel Duitse autoriteiten in Amsterdam en dat maakt dat er pas 's middags een reactie op de staking volgt. Die is dan niet mis. Er wordt op de stakers geschoten. Bij deze schietpartij vallen negen doden en vierentwintig zwaargewonden. De stakers worden gedwongen om weer aan het werk te gaan. Sommige trambestuurders bijvoorbeeld rijden met de loop van een pistool in hun nek. De meeste Amsterdamse stakers gaan op 26 februari weer aan het werk omdat ze schrikken van de houding van de Duitsers. In sommige plaatsen in Noord-Holland wordt op 27 februari nog gestaakt, maar daarna is het afgelopen.

In de kranten die in Nederland verschijnen mag niets over de staking geschreven worden. In de Duitsgezinde krant Het Nationale Dagblad staat een klein stukje over de staking. Alleen de maatregelen die tegen de stakers genomen mogen worden staan erin. Zo mogen degenen die gestaakt hebben door hun werkgevers ontslagen worden.

1. De Duitsers verbieden de Nederlandse kranten om de staking te berichten. Aan dit verbod houden de meeste kranten zich. Waarom is dit? Praat hier in je groep over.
2. Zou een krant zich anno 2001 ook aan een publicatieverbod houden? Mag een regering redacties vragen om terughoudend te zijn in berichtgeving over bepaalde zaken? Zijn er situaties waarin een mediaverbod gerechtvaardigd is? Zo nee, waarom niet? Zo ja, waarom wel?
3. Hoe zou het organiseren van een nationale staking als de Februaristaking nu in zijn werk gaan? Maak met je groep een actieplan voor een scholierenstaking. Hoe pak je dat aan, wat komt er bij kijken enzovoort.

De gevolgen

Op woensdagmorgen 26 februari 1941 wordt voor de provincie Noord-Holland de noodtoestand afgekondigd. Dat is omdat de Duitsers bang zijn dat de staking zich over meer plaatsen zal uitbreiden.

De staking wordt op 26 februari 1941 met geweld neergeslagen. Opstootjes moeten met vuurwapens bestreden worden, aldus de Duitse machthebber. De 300.000 deelnemers aan de staking gaan daardoor uit angst weer aan het werk. Honderden Amsterdammers die gestaakt hebben worden op straat opgepakt, of later op hun werk opgehaald en gearresteerd. Al op 3 maart worden 3 deelnemers aan de staking gefusilleerd.

Na de staking volgen er represailles. De burgemeesters van Haarlem, Zaandam en Amsterdam worden afgezet. Ze worden vervangen door burgemeesters die hun stad volgens de Duitsers waarschijnlijk beter onder controle kunnen houden. De Duitsers leggen drie steden een zware boete op.

Voor Amsterdam is die boete 15 miljoen gulden, dat is een enorm bedrag voor die tijd. Nu zou dit bedrag overeenkomen met \pm 150 miljoen. Hilversum moet 2,5 miljoen betalen en Zaandam krijgt een boete van 500.000 gulden. Dat geld moeten de gemeenten invorderen van hun burgers: iedereen met een inkomen hoger dan 10.000 gulden moet zijn of haar deel betalen, met uitzondering van Duitse inwoners van de steden.

De stakers krijgen geen loon over de stakingsdagen, maar misschien is dat nog het minste. De sfeer in ons land is grimmig geworden. Volgens sommige illegale bladen laten de Duitsers nu hun ware gezicht zien.

Na de februaristaking gaan de Duitsers tot een actieve jodenvervolging over. De Duitse Rijkscommissaris voor het burgerlijk bestuur in Nederland, Seys-Inquart, verklaart op 12 maart: "De joden worden door ons niet beschouwd als een bestanddeel van het Nederlandse volk. De joden zijn voor het nationaal socialisme en voor het nationaal socialistische Rijk de vijand... Het zijn vijanden met wie wij noch een wapenstilstand, noch een vrede kunnen sluiten... Hun rol is uitgespeeld."

De februaristaking heeft tijdens de oorlog geen tastbaar resultaat gehad. De staking heeft wel voor een groot gevoel van verbondenheid van de Nederlanders met de joden gezorgd.

Na de oorlog maakt de beeldhouwer Mari Andriessen een beeld voor het Jonas Daniël Meijer Plein. Het heet de Dokwerker. Bij dit beeld, dat geadopteerd is door leerlingen van de joodse basisschool Rosj Pina, wordt de februaristaking elk jaar herdacht. Op 26 februari 1999 krijgt Amsterdam een Februariplein dat ons aan de Februaristaking herinnert.

PROCLAMATIE

Gewetenlooze ophitsers hebben getracht in verschillende plaatsen talrijke arbeiders tot nederlegging van het werk te bewegen. Daardoor wordt alleen onrust en verwarring onder de Nederlandsche bevolking gesticht.

Een dergelijke houding wordt door mij zoowel als door alle rustige personen ten sterkste afgekeurd. Het is ook in strijd met de verklaringen, die wij in vertrouwen op de tucht van onze arbeiders tegenover de Overheid afgelegd hebben.

Nameloos leed wordt anders over talrijke gezinnen gebracht. Staking is sabotage; zij is verboden en wordt dienovereenkomstig door de Duitse Overheid gestraft. Ik waarschuw voor de ernstige gevolgen van zulk een onverantwoordelijke houding. Zij zullen zijn:

LOONGEMIS EN GEBREK

Ondersteuningsgelden mogen niet betaald worden. Met de schuldigen zullen ook onschuldigen moeten boeten. Alle personen, die onrust verwekken en tot staking aanzetten, worden ten strengste gestraft.

RADDRAAIERS WORDEN MET DEN DOOD GESTRAFT.

Utrecht, 26 Febr. 1941.

DE COMMISSARIS DER
PROVINCIE UTRECHT.

1. Natuurlijk komen er ook nu nog wel eens stakingen voor. De Februaristaking vroeg echter, meer dan andere stakingen die we nu kennen, persoonlijke moed, omdat ze tegen de vijand gericht was. Schrijf een opstel over de moed van deze stakers.
2. Veel scholen hebben in hun omgeving een standbeeld geadopteerd. Meestal is dat een standbeeld ter herinnering aan de Tweede Wereldoorlog. Misschien is dat bij jullie school ook het geval. Bedenk, als dit zo is, een manier om jullie standbeeld onder de aandacht te brengen.
3. Wanneer jullie school niet voor een standbeeld zorgt, kunnen jullie er over praten waarom jongeren een standbeeld willen adopteren. Wat is het nut ervan? Welke actie moet je daarvoor ondernemen?

H

Handleiding

De aanloop

In dit werkblad gaat de aandacht uit naar de omstandigheden waarin de staking tot stand kwam. Gebeurtenissen volgen elkaar in een rap tempo op. Totdat er een grens bereikt is. Dan zeggen mensen: genoeg is genoeg.

1. In deze opdracht kunt uw leerlingen herinneren aan voorvallen in de Arabische wereld, waarin van buitenlandse werknemers, ook Nederlanders die in de olie-industrie werkzaam zijn, niet-joodverklaringen worden gevraagd en gekregen. Uit economische overwegingen wordt vaak toch met zo'n verklaring akkoord gegaan. Soms kost het geld om er principes op na te houden. Vraag de mening van de leerlingen over de beste argumenten die zij voor- of tegen de Ariërverklaring hebben gehoord.
2. Er waren illegale bladen, er was het verzet en er waren ook, weliswaar kleinschalige, individuele protesten. Er werd vaak gegroet met **ØZO**: Oranje Zal Overwinnen. Sommige mensen droegen een oranje strikje op de achterkant van hun revers. Er werd ook wel muntgeld als hangertje of broche gebruikt, dan ging het vooral om de afbeelding van koningin Wilhelmina. U kunt uw leerlingen een aantal vormen van protest laten inventariseren.
3. Opdracht 3 is een opdracht die u mondeling of schriftelijk kunt laten uitvoeren. Er kan gekeken worden naar het middel staking of protestbijeenkomst. Pasten ze bij een bepaalde tijd, zoals de demonstratie tegen de kruisraketten? Kennen de leerlingen er uit de geschiedenis? Waar zouden zij de straat voor opgaan?
4. De uitvoering van de vierde opdracht spreekt voor zich. Het resultaat kan worden opgehangen of in de schoolkrant gepubliceerd worden.

De staking

De invalshoek van dit werkblad is dat we allemaal principes hebben. Vaak zeggen we van een bepaalde zaak: dat zou ik **nóóit** doen. Dat is prima, maar pas als onze principes aan de werkelijkheid getoetst worden, weten we of we ze ook kunnen houden.

1. Deze eerste opdracht is geschikt voor een discussie in de groep. U kunt uw leerlingen vertellen dat kranten nu veel minder bang voor autoriteiten zijn dan zestig jaar geleden. Tegenwoordig krijgen hoofdredacteurs van kranten amper te horen dat iets niet gepubliceerd mag worden. Er is ook een belangrijk medium bijgekomen: het internet. Iedereen die er toegang toe heeft kan op zoek naar informatie. De vrijheid van de pers is toegenomen. Dit speelt ongetwijfeld een rol. Ook individuele burgers waren ten tijde van de Tweede Wereldoorlog veel meer gezagsgetrouw. Daarbij komt dat we ons nu op veel meer manieren naar de samenleving kunnen kijken. Er is televisie, er zijn meer tijdschriften en er is internet. Het is nu dan ook veel gemakkelijker om een bericht te laten uitlekken zonder de bron waaruit het afkomstig is te onthullen.
2. Af en toe moeten keuzes gemaakt worden. Dat is het thema van deze tweede opdracht. In de Tweede Kamer werden de Centrum Democraten stelselmatig genegeerd, er werd regelmatig geprotesteerd dat deze partij mee mocht doen aan de tv-uitzendingen voor politieke partijen. De berichtgeving over ontvoering van Gerrit-Jan Heyn werd gedoseerd om zijn leven niet in gevaar te brengen. Moet je aan de eisen van terroristen tegemoet komen en ze aandacht in de media geven?

De gevolgen

Zouden de Amsterdamse stakers, zoals ook de Dokwerker van het standbeeld er een van was, zich van tevoren gerealiseerd hebben welke consequenties hun actie zou hebben?

Misschien was het in dit geval goed om impulsief te handelen, misschien was er anders geen Februaristaking geweest.

1. Misschien kunt u voor opdracht 1 een groepsgesprek houden over het nut van herdenken. Is het nog ergens goed voor, of wordt het tijd dat we de geschiedenis de geschiedenis laten? En als we blijven herdenken, waarom een relatief kleine gebeurtenis als de Februaristaking? De Februaristaking vroeg persoonlijke moed, niemand wist hoe de vijand zou gaan reageren. Het geweld bij de razzia op het Jonas Daniël Meijer plein was niet mis. Laat uw leerlingen een opstel over de moed van deze stakers schrijven, hoe kwamen zij ertoe om te gaan staken of, als dat dichter bij hun belevingswereld staat, over een staking waaraan zij mee zouden doen.
- 2/3. Opdracht 2 en 3 spreken voor zich, u kunt deze opdracht laten aansluiten bij een discussie over het nut van herdenken.

Meer informatie op internet:

<http://www.februaristaking.nl>

Website van het Comité Herdenking Februaristaking 1941

<http://huiswerk.scholieren.com/werkstukken/view.php3?id=372>

De motieven van de stakers

<http://www.euronet.nl/users/edusoft/waterloo/joods.html>

De Amsterdamse 'jodenhoek'

<http://www.geschiedenis.com/frameloos/jodenvervolging.htm>

Jodenvervolging in Nederland

<http://www.riod.nl/>

Website van het Nederlands Instituut voor Oorlogsdocumentatie